

הלכות נחלות פרק ג

א. אין הבכור נוטל פי שנים בנכסים הראויין לבוא לאחר מיתת אביו, אלא בנכסים המחזקין לאביו שבאו לרשותו, שנאמר "בכל אשר-ימצא, לו" (דברים כא, יז). כיצד: אחד ממורישי אביו שמת לאחר מיתת אביו, הבכור והפשוט יורשין כאחד; וכן אם היתה לאביו מלוה, או היתה לו ספינה בים יורשין אותה הבכור והפשוט כאחד.

ב. הניח להם אביהם פרה משכרת או מחכרת, או שהיתה רועה באפר וילדה הבכור נוטל בה ובולדה פי שנים. שחט אחד ממכרי אביו בהמה, ואחר כך מת אביו נוטל פי שנים במתנות שלאותה הבהמה.

ג. אין הבכור נוטל פי שנים, בשבח ששכחו נכסים לאחר מיתת אביו, אלא מעלה אותו השבח בדמים, ונותן היתר לפשוט: והוא, שישתנו הנכסים כגון פרמל שנעשה שבלים, וכפניות שנעשו תמרים. אבל אם שכחו מחמת עצמן, ולא נשתנו כגון אילן קטן שגדל ונעשה עבה, וארץ שהעלת שרטון הרי זה נוטל בשבח פי שנים; ואם מחמת הוצאה השביח, אינו נוטל.

ד. אין הבכור נוטל פי שנים במלוה, אף על פי שהוא בשטר, ואף על פי שגבו היתומים קרקע בחוב אביהם. היה לאב מלוה ביד הבכור הרי זה ספק אם יטל בה פי שנים, הואיל וישנה תחת ידו, או לא יטל, הואיל ומחמת אביו יירשנה ועדין לא באה לידו שלאביו; לפיכך יטל ממנה חצי חלק בכורה.

ה. בכור שמכר חלק בכורה קדם חלקה ממכרו קים, מפני שיש לבכור חלק בכורה קדם חלקה. לפיכך אם חלק עם אחיו במקצת נכסים, בין בקרקע בין במטלטלין, ונטל חלק כפשוט ותר בכל הנכסים, ואינו נוטל בשארן אלא כפשוט.

ו. במה דברים אמורים, בשלא מחה. אבל אם מחה באחיו, ואמר בפני שנים, ענבים אלו שאני חולק עם אחי בשווה, לא מפני שמחלתי בחלק בכורה הרי זו מחאה, ולא ותר בשאר נכסים. אפלו מחה בענבים כשהן מחברים, ובצרום וחלקום בשווה לא ותר בשאר נכסים. אבל אם דרכום, וחלק עמהן בשווה ביין, ולא מחה בהן, משנעשה יין ותר בכל הנכסים. הא למה זה דומה: למי שמחה בענבים, וחלק עמהם בשווה בזיתים שהרי ותר בכל. וכן כל כיוצא בזה.

ז. מי שיבם אשת אחיו, הוא יורש כל נכסי אחיו המחזקים. אבל הראויין לבוא לאחר מפאן, הרי הוא בהן ככל האחים, שהרי בכור קרא אותו הכתוב, שנאמר "והיה, הבכור אשר תלד יקום, על-שם אחיו המת; ולא-ימחה שמו, מישראל" (דברים כה, ו).

ח. וכשם שאינו נוטל בראוי כבמחזק כך אינו נוטל בשבח ששכחו נכסים אחר מיתת אביו, משעת מיתה עד שעת חלקתו עם אחיו בנכסי אביו. ואפלו השביחו נכסים אחר שיבם, וקדם שיחלקו הרי הוא בשבח כאחד מן האחין, אף על פי שנוטל מן הנכסים אלו שני חלקים, חלקו וחלק אחיו שיבם אשתו, הואיל ומת האב בחיי כלן.

ט. כבר בארנו בהלכות שכנים, שהבכור נוטל שני חלקים שלו

כָּאֶחָד בַּמָּצָר אֶחָד. אֲבָל הֵיכֶם שְׁחָלַק עִם אָחִיו בְּנִכְסֵי אָבִיו,
נוֹטֵל חֶלְקוֹ וְחֶלְקוֹ אָחִיו בַּגּוֹרֵל; וְאִם עָלָה גּוֹרְלוֹ בְּשָׁנֵי מְקוֹמוֹת,
נוֹטֵל בְּשָׁנֵי מְקוֹמוֹת.

י. שׁוֹמֶרֶת יָכֶם שְׁמִתָּה אֶפְלוּ עָשָׂה בָּהּ אֶחָד מִן הָאֲחִים מֵאֹמֶר
מִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ יוֹרְשִׁין נִכְסֵי מְלוֹג וְחֲצִי נִכְסֵי צֶאֱן בְּרוֹזֵל,
וְיוֹרְשֵׁי הַבַּעַל יוֹרְשִׁין כְּתֻבָּתָה עִם חֲצִי נִכְסֵי צֶאֱן בְּרוֹזֵל. וְיוֹרְשֵׁי
הַבַּעַל חֲיִבִּין בְּקִבּוּרָתָהּ, הוֹאִיל וְהֵן יִירָשׁוּ כְּתֻבָּתָהּ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ
בְּמִקְוָמוֹ.